

УДК 37.02:373.2

АНАЛІЗ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ГАРМОНІЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

А. І. Чаговець

ORCID 0000-0003-0680-3165

У статті проаналізовано результати констатувального етапу експериментальної роботи із перевірки ефективності системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти.

Наведено думки вчених, які займалися вирішенням цієї проблеми, про виховання нового покоління «гармонійних людей», для яких найвищим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів, поєднання їх фізичних, моральних та естетичних можливостей.

У ході дослідження застосовували сукупність таких методів: розробка й апробація діагностичного інструментарію; спостереження; анкетування різних видів; тестування; інтерв'ювання та бесіди із педагогами, викладачами та вихователями, батьками; метод експертних оцінок; методи математичної статистики.

Детально описано методичну карту дослідження із перевірки ефективності системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти.

Доведено, що незважаючи на значний інтерес педагогів, філософів і вчених до проблеми взаємодії фізичного, морального й естетичного у вихованні, вона не була об'єктом спеціального вивчення і ряд її кардинальних питань залишається мало вивченим.

Представлені результати констатувального етапу дали підстави вважати стан досліджуваної проблеми впровадження системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку у культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти та рівні сформованості усіх її компонентів як такі, що потребують корегування та вдосконалення.

Зроблено висновок про доцільність послугоування запропонованими критеріями та показниками оцінювання рівнів

гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: гармонійне виховання, діти дошкільного віку, заклади дошкільної освіти, культурно-освітній простір, методи дослідження.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сьогодні найголовнішим завданням багатьма науковцями визначається виховання нового покоління «гармонійних людей», для яких найвищим ідеалом є єдність особистих та національно-державних інтересів, поєднання їх фізичних, духовно-моральних та естетичних можливостей. Тому важливого значення набуває питання щодо зростання вимог до виховання і навчання підростаючого покоління.

Проблема виховання цілісної особистості дітей дошкільного віку перебуває в центрі уваги державної освітньої політики, яка визначає дошкільну освіту як стратегічну ланку вітчизняної освітньої галузі. Варто наголосити на статті 4-й Закону України «Про дошкільну освіту», яка засвідчує, що «Дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні». Це питання заслуговує на особливу увагу, зокрема тим, що це базовий етап фізичного, психологічного та соціального становлення особистості, цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її можливостей та внутрішнього потенціалу (задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних і фізичних особливостей), культурних потреб, а також формування моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду (Закон України «Про дошкільну освіту»).

У зв'язку із цим актуалізується проблема нового програмового та навчально-методичного забезпечення інваріантної та варіативної складових змісту дошкільної освіти, визначених у Базовому компоненті.

Відтак необхідним є розробка, апробація та перевірка ефективності системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти, що включає комплексне розв'язання проблеми взаємодії фізичного, духовно-морального й естетичного у вихованні дітей дошкільного віку та враховує основні протиріччя сьогодення: з одного боку, швидке зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій у житті сучасного суспільства сприяє прогресивним змінам в усіх сферах людської життєдіяльності, з іншого – домінування матеріальних цінностей призводить до негативних наслідків як у навколишньому середовищі, так і в розвитку духовного світу людини і дитини зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз історико-педагогічних джерел свідчить про те, що питання гармонійного та всебічного розвитку особистості хвилювало багатьох вчених і педагогів.

Існуючі підходи відносно цього питання можна класифікувати відповідно до найбільших тенденцій в роботах філософів (Платон, Демокрит, Аристотель, Конфуцій, Насреддін Туямі та ін.), великих педагогів (Я. Каменський, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, І. Песталотці та ін.), вітчизняних діячів (К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, П. Лесгафт та ін.), які базуються на впливі естетичного, фізичного та морального у вихованні, відповідно до контексту гармонійного розвитку особистості.

До всебічного розвитку особистості з урахуванням її духовності, естетичної культури і фізичної досконалості закликає і сучасна наука: Б. Ашмарін, Н. Бервінов, В. Белоусова, Е. Володіна, С. Герасимова, Н. Глушак, В. Завадич, С. Кудрявцева, С. Кражніна, Т. Лисицька, Л. Лубишева, А. Никифорова, Н. Пангелова, Е. Помиткін, Г. Пономарьова, А. Піскунов, М. Роганова, Т. Ротерс, Г. Сатиров, В. Сосіна, Г. Шевченко та інші.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на значний інтерес педагогів, філософів і вчених до проблеми взаємодії фізичного, духовно-морального й естетичного у вихованні, вона не була об'єктом спеціального вивчення і ряд її кардинальних питань залишається мало вивченим.

Разом із тим, прогресивні досягнення у формуванні нормативно-правової бази культурно-освітньої діяльності дошкільних навчальних закладів не забезпечують повною мірою реалізації завдань гармонійного розвитку дітей дошкільного віку.

Нині є підстави зауважувати на той факт, що досі недостатньо розроблені теоретико-методичні засади цілеспрямованого гармонійного виховання дітей дошкільного віку; відсутні науково обґрунтовані підходи до створення культурно-освітнього простору щодо підтримки гармонійного виховання дошкільників 4-6 років.

Також варто зауважити, що під час констатувального етапу експериментальної перевірки ефективності системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі ЗДО авторами взято до уваги поняття культурології, соціології, логіки, етики, психології, що, згідно зі Г. Щедровицьким, складає третю лінію перебудови системи педагогічних досліджень. Вищезазначене виражає авторську індивідуальну позицію щодо розв'язання проблеми розробки нового

програмового та навчально-методичного забезпечення інваріантної та варіативної складових змісту дошкільної освіти та експериментальної перевірки ефективності системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти.

Метою статті є аналіз результатів констатувального етапу експериментальної роботи щодо перевірки ефективності системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Для визначення системи цілеспрямованих культурно-освітніх дій з метою удосконалення процесу гармонійного виховання дітей 4-6 року життя в закладі дошкільної освіти необхідним є виявлення стану їхнього гармонійного розвитку.

Особливо актуальним є реалізація вищезазначеного у дітей в період від 4 до 6 років, оскільки він є найбільш тривалим і складним етапом раннього онтогенезу (Закон України «Про дошкільну освіту»).

Загалом авторська позиція полягає у твердженні, що в реалізації ідеї всебічності і гармонійності розвитку особистості є й об'єктивні утруднення. Насамперед – це засоби, прийоми та способи втілення й реалізації зазначеної вище ідеї цілковито. Наразі існують приклади часткової реалізації, лише стосовно окремих складових даної ідеї. Проте сама ідея гармонійного виховання дітей 4-6 років залишається актуальною в культурно-освітньому просторі дошкільного навчального закладу.

Отже, необхідною умовою вирішення вищезазначеної проблеми було проведення експериментальної роботи з перевірки ефективності системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі дошкільних закладів освіти, до якої було залучено 358 дітей 4-6 років ЗДО м. Харкова та області. Їх розподілили на контрольну групу (К 176 дітей) і експериментальну (Е 182 особи). Обсяг вибірки забезпечує репрезентативність отриманих даних.

Експеримент проводився в закладах дошкільної освіти № 78, 441, 114, 266 м. Харкова упродовж 2012-2018 років.

Авторами здійснювалася гніздова вибірка, коли одиницями дослідження обиралися не лише окремі респонденти, але й колективи (у нашому випадку – колективи визначених ЗДО м. Харкова; квотна вибірка, коли в експерименті брали участь респонденти, яких відбирали з дотриманням квот (професійна діяльність: педагогічна).

Головною метою констатувального експерименту було з'ясування вихідного рівня гармонійної вихованості дітей 4-6 років, сформованості в них відповідних якостей, які характеризують їх як духовну

високоморальну та гармонійно розвинену людину. При розв'язанні проблеми гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі ЗДО експериментальне дослідження базувалося на пріоритетних принципах: адресності і добровільності.

У процесі експериментального дослідження здійснювалося систематичне спостереження за процесом гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі ЗДО, – а також відбувалося своєчасне коригування роботи як дошкільників, так і педагогів-вихователів. Під час проведення експерименту застосовувався діагностичний інструментарій, який був доступний в плані розуміння й адекватний щодо сприйняття студентами.

Для оцінки рівнів сформованості гармонійного розвитку дітей 4-6 років в культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти за визначеними критеріями було розроблено методичну карту дослідження та використано низку методик (таблиця 1.)

Таблиця 1

Методична карта дослідження рівнів сформованості гармонійного розвитку дітей 4-6 року життя в культурно-освітньому просторі закладів дошкільної освіти

Критерії	Мета вивчення	Методи дослідження
1	2	3
Психолого-фізіологічний	1. Збагачення рухового досвіду різноманітними видами рухів. Виховання витривалості, розвитку сили. 2. Формування правильної постави, красивої ходи. 3. Розвиток емоційної сфери переважання наочно-образного мислення, високої емоційної сприйнятливості, гнучкості уяви, схильності до творчості	1. Метод контрольних випробувань 2. Методика «Незакінчені історії»
Духовно-світоглядний	1. Рівень знань дітей про людський організм, особливості ставлення дитини до здоров'я і мотивації здорового способу життя. 2. Особливості ціннісного ставлення дітей дошкільного віку здорового способу життя. Обізнаність з категоріями моралі і духовності. 3. Уявлення про гармонію, ритм, красу рухів під музику	1. Опитувальник «Здорова людина» 2. Адаптована діагностика Е. Помиткіна «Мій духовний світ» 3. Проективна методика «Намалюй казку»

Продовження табл. 1

1	2	3
Діяльнісно-творчий	1. Розвиток спритності, точності, координації рухів; гнучкості і пластичності під час фізичних вправ; 2. Вміння виражати емоції в міміці і пантомімі. 3. Вміння співпереживати іншим людям і тваринам; вміння вести себе в групі під час руху, формування почуття такту і культурних звичок в процесі групового спілкування із однолітками. 4. Розвиток творчої уяви і фантазії в художньо-естетичній діяльності	1. Діагностика фізичної підготовленості 2. Творче завдання «Покажи, як рухається, говорить» 3. Експертна оцінка спостереження

Об'єктивно оцінити результати експериментальної роботи можливо лише у тому випадку, якщо її ретельно сплановано, характеризується відкритістю й масовістю, а також доступна для спостереження будь-якому членові педагогічного колективу дошкільного навчального закладу, а результати систематично піддаються науковому аналізу, висновки та рекомендації вчасно коригуються й контролюються в процесі експериментальної роботи.

Головною цільовою установкою для експериментальних груп при проведенні формувального етапу експерименту є обов'язкова реалізація теоретично обґрунтованої педагогічної моделі системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі ЗДО.

Отже, урахування глибини, сили, обсягу розвитку визначених показників дає можливість встановити рівні гармонійної вихованості особистості, що, у свою чергу, сприятиме удосконаленню культурно-освітньої діяльності з дітьми 4-6 років у ЗДО, підвищенню її результативності.

Механізмом перекаладу якісних показників в кількісні в нашому дослідженні з'явилися рівні гармонійної вихованості дітей дошкільного віку: високий, достатній, середній, низький.

Із аналізу результатів обстеження за методичною картою було визначено загальний рівень системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку у культурно-освітньому просторі ЗДО експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі надано у таблиці 2.

Таблиця 2

Рівні сформованості системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку у культурно-освітньому просторі ЗДО на констатувальному етапі

Рівень сформованості	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ)		Контрольна група (КГ)	
	%	Середня кількість осіб	%	Середня кількість осіб
Високий рівень	-	-	-	-
Достатній рівень	35,8	65,3	34,9	61,3
Середній рівень	45,4	82,8	44,5	78,5
Низький рівень	18,8	34,3	20,6	36,16

Отже, високого рівня сформованості системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку у культурно-освітньому просторі ЗДО не виявив жоден дошкільник як експериментальної, так і контрольної групи.

Достатній рівень продемонстрували 35,8% осіб експериментальної групи та 34,9% контрольної.

Середній рівень – 45,4% дітей дошкільного віку експериментальної групи та 44,5% контрольної.

Відповідно, низький рівень виявлено у 18,8% дітей експериментальної групи і 20,6% – контрольної (рис. 1).

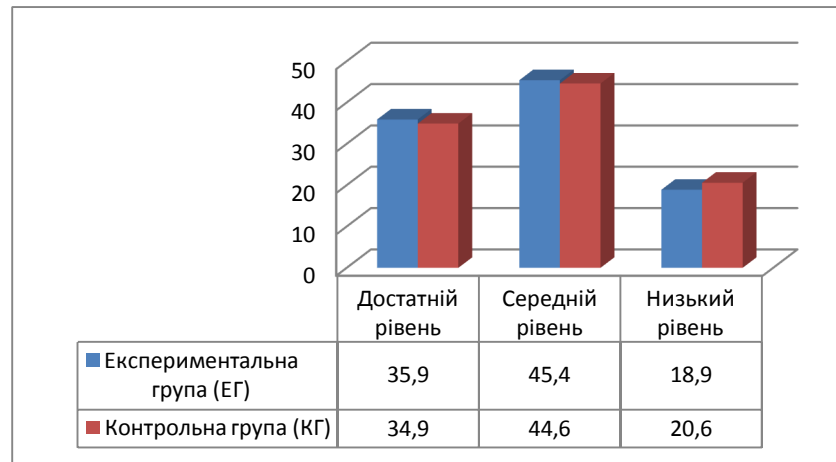

Рис. 1. Рівні сформованості системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку у культурно-освітньому просторі ЗДО експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі дослідження

Отже, на основі отриманих даних діагностичного обстеження виявлено три рівні сформованості системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку у культурно-освітньому просторі ЗДО: достатній рівень продемонстрували 35,8% осіб експериментальної групи та 34,9% контрольної; середній рівень притаманний 45,4% особам експериментальної групи та 44,5% – контрольної групи. Відповідно низький рівень показали 18,8% дошкільників експериментальної групи і 20,6% – контрольної. Високого рівня сформованості системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку у культурно-освітньому просторі ЗДО не виявлено в жодного дошкільника.

Результати констатувального етапу дали підстави вважати стан досліджуваної проблеми виховання системи гармонійного виховання дітей дошкільного віку у культурно-освітньому просторі ЗДО та рівні сформованості усіх її компонентів як такі, що потребують корегування та вдосконалення.

Висновки. На підставі аналізу отриманих у результаті проведення методів діагностики рівнів гармонійного розвитку дитини-дошкільника в культурно-освітньому просторі ЗДО в експериментальних і контрольній групах даних дійшли таких висновків:

– для педагогічного експерименту була створена вивірена методична карта дослідження, за якою різносторонньо можна перевірити гіпотезу дослідження;

– були сформовані групи дітей дошкільного віку із приблизно однаковим наявним рівнем гармонійного виховання, а контрольну – склали діти з вищими показниками порівняно з експериментальними групами;

– доцільність послуговування запропонованими критеріями та показниками оцінювання рівнів гармонійного виховання дітей дошкільного віку в культурно-освітньому просторі ЗДО.

Література

1. Закон України «Про дошкільну освіту». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 16.08. 2018).
2. Чаговець А. І. Наукові підходи до проблеми взаємодії фізичного морального й естетичного у вихованні дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, Херсонський державний університет. Херсон, 2017. Випуск LXXVI. Т. 2. С. 35–40.
3. Чаговець А. І. Закономірності і принципи соціокультурної концепції тілесно-ціннісного виховання дітей дошкільного віку у взаємодії з фізичним, моральним та естетичним вихованням *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. : Педагогіка*. Тернопіль, 2018. № 1. С. 27–33.

4. Чаговец А. І. Деякі наукові підходи до управління взаємодією фізичного, морального й естетичного у вихованні дітей дошкільного віку. *Теорія і практика управління сучасними освітніми системами* : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 квітня 2018 року) / Комунал. закл. «Харків. гуманітарн.-пед. акад.» Харків. обл. ради. Харків : ФОП Петров В.В., 2018. С. 177–180.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu» [The Law of Ukraine "On Preschool Education"]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (date of appeal: August 16, 2018) (ukr).
2. Chagovec, A. I. (2017). Naukovi pidhodi do problemi vzayemodiyi fizichnogo moralnogo j estetichnogo u vihovanni ditej doshkilnogo viku [Scientific approaches to the problem of interaction of physical moral and aesthetic in the upbringing of children of preschool age]. *Pedagogichni nauki* : Proceedings Scientific publication., Herson, *Vipusk LXXVI*, 2, 35–40 (ukr).
3. Chagovec, A. I. (2018). Zakonomirnosti i principy sociokulturnoyi koncepciyi tilesnoscinnisnogo vihovannya ditej doshkilnogo viku u vzayemodiyi z fizichnim, moralnim ta estetichnim vihovannyam [Laws and principles of socio-cultural concept of physical and value education of children of preschool age in interaction with physical, moral and aesthetic education.]. *Naukovi zapiski Ternopil'skogo nacionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni Volodimira Gnatyuka*, 1, 27–33 (ukr).
4. Chagovec, A. I. (2018). Deyaki naukovi pidhodi do upravlinnya vzayemodiyeyu fizichnogo, moralnogo j estetichnogo u vihovanni ditej doshkilnogo viku [Some scientific approaches to the management of the interaction of physical, moral and aesthetic in the upbringing of preschool children]. *Teoriya i praktika upravlinnya suchasnimi osvittimi sistemami*, materials of regional scientific and practical conference, April, 25, 2018, Kharkiv, 177–180 (ukr).

АНАЛИЗ КОНСТАТИРУЮЩЕГО ЭТАПА ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ПРОВЕРКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ ГАРМОНИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

А. И. Чаговец

В статье проанализирован констатирующий этап экспериментальной работы по проверке эффективности системы гармонического воспитания детей дошкольного возраста в культурно-образовательном пространстве дошкольного учреждения.

Приведены мнения учёных о том, что главной задачей определяется воспитание нового поколения «гармонических людей», для которых высшим

идеалом является единство личных и национально-государственных интересов, сочетание физических, духовно-нравственных и эстетических возможностей.

В ходе исследования использовались следующие методы: разработка и апробация диагностического инструментария; наблюдение; анкетирование различных видов; тестирование; интервьюирование и беседы с педагогами, преподавателями и воспитателями, родителями; метод экспертных оценок; методы математической статистики.

Авторы подробно описывают анализ результатов констатирующего этапа экспериментальной работы по проверке эффективности системы гармонического воспитания детей дошкольного возраста в культурно-образовательном пространстве учреждений дошкольного образования.

Доказано, что несмотря на значительный интерес педагогов, философов и ученых к проблеме взаимодействия физического, нравственного и эстетического в воспитании, она не была объектом специального изучения и ряд ее кардинальных вопросов остается малоизученным.

Представленные результаты констатирующего этапа стали основанием для совершенствования системы гармонического воспитания детей дошкольного возраста в культурно-образовательном пространстве учреждений дошкольного образования и корректировки уровней сформированности всех ее компонентов.

Сделан вывод о целесообразности предложенных критериев и показателей оценки уровней гармонического воспитания детей дошкольного возраста в культурно-образовательном пространстве дошкольного учреждения.

Ключевые слова: гармоническое воспитание, дети дошкольного возраста, учреждения дошкольного образования, культурно-образовательное пространство, методы исследования.

ANALYSIS OF ASCERTAINING STAGE OF PILOT WORK ON TEST OF EFFECTIVENESS OF SYSTEM OF HARMONIOUS EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE IN CULTURAL AND EDUCATIONAL SPACE OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

A. I. Chagovets

The detailed analysis of the ascertaining stage of the experimental work on efficiency checking of the system of harmonious education of preschool age children in cultural and educational space of preschool educational institutions is revealed in the article.

The author underlines that according to the opinion of many scientists the most important task of education lies in raising a new generation of "harmonious people" for whom the highest ideal is the unity of personal and national state interests, combination of their physical, moral and aesthetic possibilities.

During the study the following methods are used: development and testing of diagnostic tools, observation, surveys of different types, testing, interviews and

discussions with teachers and kindergarten teachers, parents, method of experimental evaluations, and methods of mathematical statistics.

The author thoroughly analyses the results of the ascertaining stage of experimental work on efficiency checking of the system of harmonious education of preschool children in cultural and educational space of preschool educational institutions.

It is proved that in spite of significant interest of teachers, philosophers and scientists to the problem of the interaction of the physical, moral and aesthetic aspects in the education, it has not been the object of special study that is why a number of fundamental issues remain insufficiently explored.

The presented results of the ascertaining stage gave reason to consider the condition of the problem under investigation of the system of harmonious education of preschool age children in cultural and educational space of preschool educational institutions and the levels of formation of all its components as those that require correction and improvement.

The conclusion is made about the expediency of service using the proposed criteria and indicators for estimating the harmonious education of children of preschool age in cultural and educational space of preschool educational institutions.

Key words: *Harmonious education, preschool age children, preschool educational institutions, cultural and educational space.*

Чаговець Алла Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: chagoalla@gmail.com

Chagovets Alla Ivanivna – PhD in Pedagogy, Associate Professor, Professor at the Department of Theory and Methodology of Preschool Education of the Public Educational Institution "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: chagoalla@gmail.com